

УДК 821.161.2

DOI: 10.31471/2304-7402-2025-21(77)-123-133

**ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ У МАЛІЙ ПРОЗІ
МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО ТА РОСТИСЛАВА ЄНДИКА:
ПОРІВНЯЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Оксана Залевська

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
76000, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
e-mail: oksana.zalevska@pnu.edu.ua*

Мета. Статтю присвячено дослідженню особливостей художнього мислення Миколи Хвильового та Ростислава Єндика, зосереджено увагу на національно-духовній проблематиці творчості авторів, на екзистенційних засадах малої прози письменників, на внутрішньому світі героїв, їхніх почуттях та враженнях.

Метою статті є осмислення витоків трагізму особистості у більшовицькій системі, простежити основні цінності, морально-етичну поведінку героїв у межових ситуаціях.

Дослідницька методика. У статті застосовано низку методів, що впливають зі специфіки предмета вивчення, зокрема порівняльно-історичного, що дає можливість вивчення прозової творчості Миколи Хвильового та Ростислава Єндика в координатах української літератури першої половини ХХ століття; культурно-історичного – застосування при введенні досліджуваних творів у культурний, літературний та історичний контекст; біографічного – зв'язок творів із світоглядом письменника.

Результати. У статті осмислено світоглядно-естетичні засади художнього мислення Миколи Хвильового та Ростислава Єндика, проаналізовано особливості індивідуально-авторського стилю авторів, зокрема їхнє тяжіння до імпресіоністичної манери письма, простежено проблему вибору та роздвоєння особистості; доведено, що саме екзистенційність є художньо-естетичною системою малої прози письменників.

Практичне значення статті полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані для подальшого осмислення історії української літератури ХХ століття, сприяти поглибленню уявлень щодо проблемно-тематичного спектру малої прози 20-30-х років ХХ століття.

Ключові слова: екзистенціалізм, самотність, відчуження, життя, смерть, буття, страждання, земля. імпресіонізм, творчість, внутрішній світ, герой.

Постановка проблеми.

Художня творчість письменника – це не тільки відображення довоколишньої дійсності, а передусім вираження через художній образ свідомості митця, його внутрішнього ества, світу його емоцій, переживань, думок. Тому в творах справжньої літератури простежується бажання осмислити навколишній світ, виокремити роль і місце в ньому людини як єдності природного і соціального начал, задуматись над логікою подій і вчинків, над одвічними категоріями моралі; довести, що «кожний чоловік, окрім свого свідомого «я», мусить мати в своїм нутрі ще якесь друге «я», котре має свою окрему свідомість і пам'ять, свій окремий суд, своє почуття, свій вибір, свою застанову і своє ділання» [10, с. 60]. Українське національно-культурне пробудження 1920-х років, яке віджило фаустівський дух, творчий життєвий активізм, стало одним із факторів динамічної волі, втілювалось в урочистій енергії слова письменників того часу (Павло Тичина, Микола Хвильовий, Аркадій Любченко), потужно резонувало і в творчості письменників-емігрантів, зокрема Ростислава Єндика. Вольові інтонації, романтизація боротьби – стильові ознаки прози письменників, які прагнули пробудити народ до напруженої «борни великих пристрастей» (Дмитро Донцов). Письменники проголошують віру в українську громадську людину, її незнищенну духовну біографію, надію на національне відродження.

Виклад основного матеріалу.

Твори письменників цієї доби формували потужну психологічну чутливість, спрямовану на пробудження людського духу, морально-етичний розвиток особистості, тому становлять започатковану духовно-інтелектуальну традицію, матеріал для засвоєння нових методологічних і теоретичних концепцій, світоглядно-ціннісних орієнтацій, включених у світовий ідейно-теоретичний контекст того часу. Яскравою ознакою українського модернізму стало «розгортання неоромантичної стильової манери, (...), що охоплює елементи різноступеневої стилістики (символізму, імпресіонізму, натуралізму, неокласицизму) й тяжіє загалом до романтичного типу творчості» [9, с. 13]. Романтичні тенденції засвідчили підвищення емоційності, чуттєвості автора до вимог народу, концентрації уваги на особистості, природі художнього світовідчуття індивіда тощо.

Саме ці світоглядові риси зближують творчість Миколи Хвильового та Ростислава Єндика. Письменники осмислюють духовні основи особистості, її внутрішній світ, еволюцію. Ідея прекрасної і вільної людини виражена в стильовій атмосфері твору «Змагун» та в особливому співвідношенні свідомості автора й героя, у символічному звучанні підтексту. Олекса – яскравий герой «романтики вітаїзму», «прекрасний образ боротьби і предвічного змагання». Меценат, людина непересічного розуму, він не був подібний до свого оточення передусім через своєрідне

згущення енергії руху та життєвої снаги. Так ходив він «по Лемківщині, мужній і сміливий, радуєчись власним життям, яке дістав у подарунку, і радуєчись всім довкіллям» [6, с. 109]. Життєве кредо Олекси — «Пиймо буйне життя, як пінистий келіх, і вміро захлистуєчися, а не з спраги, гаяючися за краплиною, щоб звочити згорілі уста. Зрештою, однієї смерті не минеш, другої не буде» [69, с. 107] — перегукується із тезою Миколи Хвильового: «Так, я безумно люблю життя. Я вірю, що в темних очах моєї буйної неспокоїної республіки нарешті заграє голубий промінь і вона найде те, чого так довго шукає» [11, с. 486]. Для Ростислава Єндика також була органічною «психологічна категорія, яка має стимулювати дух неспокою, протесту, боротьби, активізовувати життєву енергію людської спільноти» [2, с. 8]. Зрештою, глибоке знання творів Миколи Хвильового виявляється і в тому, що письменник-емігрант епіграфом до новели «Perpetuummobile» бере цитату з листа до Олени Теліги, в якій із захопленням відгукується про новелу «Арабески» й самого автора: «Оці прекрасні слова нашого прекрасного Хвильового пригадалися мені, коли я думав над вибором твору з присвятою для Тебе» [4, с. 133]. Саме в цій новелі Ростислав Єндик говорить, як і «ранній» Хвильовий, «про дух опозиційності, нонконформізму, про право творчої особистості домагатися істини, навіть оголивши душевні виразки власного «я» [2, с.8]; проголошує гімн молоді: «Ішов, пробігав ентузіазм, розширяла груди романтика молоді, що співає гімни силі і життю; вона не знає границь, ні заборони; вона шумує шумними соками молодого тіла і в собі самій знаходить закон» [4, с. 140].

Схожі думки зустрічаємо і в оповіданні «Зов землі» Ростислава Єндика, в якому розповідь про країну предків — Зелена Байку — виповнює романтикою змін і неспокою сучасників: «Зелена Байка країни була в серцях дужого племені ясною правдою, та кожний сміливець випещував її по мандрівці відблисками своєї туги за далеким і до зеленого кольору добирав багрового. Але це її не змінювало, Зелена Байка далі жила, не старілася, не половіла, не линяла, але молодилася, бо кожне покоління випещувало її відблисками своєї юности. Навіть і тоді, коли в нових сміливців домішувався ще й новий колір — блакитний: це була надія, що врешті хтось з них таки дійде до західного сонця» [5, с. 32]. Письменник переконаний, що кожна пролита краплина крові не може пропасти марно, бо «ріки крові лилися за Божу правду не на небесах, але тут, на землі. Боротьба не скінчилася програною. Програна буде тоді, коли завмре останній віддих борця, коли умре Бог в серці. Та Він там живе. І як не вдалося нам здобути панування, дай нам свободу» [5, с. 107].

Автор художньо осмислює сучасність, досліджуючи складні процеси взаємозв'язків політичного життя, етичних норм, соціальної психології тощо. Під впливом творчих пошуків Миколи Хвильового письменник також прагне розкрити найтонші порухи душі особистості, дошуку-

ється нового синтезу, нових узагальнень, нового заглиблення в життя. У новелах та оповіданнях письменників відчувається тяжіння до імпресіоністичної манери письма, заглиблення у внутрішній світ людини, акцентування уваги на хвилевих перебігах почуттів героїв, нахил до лаконізму та експресивності у викладі думки, змалюванні явищ життя. Відразу наголосимо, що у творчості Ростислава Єндика імпресіонізм як стильова манера не є однорідним, суцільним, його можна визначити як синкретичне «розлите явище». У творах прозаїка простежуються такі імпресіоністичні домінанти, як прагнення не так до відтворення певних реалій життя, як намагання викликати у читача адекватне враження, відчуття зображуваного.

Герої оповідань Миколи Хвильового та Ростислава Єндика обирають свій шлях і часто постають перед болючим вибором, породженим межовими обставинами, їхня поведінка вражає величчю, великою офірністю ідеї. Це особистості, які сповідують власну мораль, бо для людини, основні цінності душі лежать у ній самій (спасіння чи осуд), людина вміє і повинна їх виборювати.

У творах «Зов землі», «Грудка з порога» та інших Ростислав Єндик художньо розкриває витoki трагізму особистості у більшовицькій системі, власне іманентну конфліктність між штучним ідеологічним міфом тоталітаризму та природним національним міфом. Саме у такій душевній роздвоєності людина втрачає психологічно-духовне підґрунтя, свою життєву силу, адже деформується українська історія як втілення зв'язку поколінь та етичних норм (звісно, це не було цілковито новим в українській прозі ХХ століття, згадаймо, для прикладу, твори Миколи Хвильового, Юрія Яновського, Гната Михайличенка та інших). Приміром, розмова між колишнім чекістом і українським малярем в оповіданні «Цвинтарний упир» виразно зацентована: розкриває справжню суть більшовицької тоталітарної системи та її фанатичних прибічників. Колишній чекіст Богоявленський (до речі, вже прізвище доповнює зовнішню і внутрішню характеристику зображеної автором особи, має аксіологічний зміст: більшовики перебрали на себе роль «месії», намагаючись насильно «ощасливити» людство) сумує за тими часами – «щаслива доба розбудови соціалізму під сонцем Сталіна в квітучій країні», – коли міг знущатись над українцями, вбивати їх, не криючись: «Бо що мені колись? Пішов у підвал, попрацював кілька годин і ніхто там тебе не бачив, ні чув. Опісля обмив руки і виходив собі на світ, як кожний праведний обиватель, зовсім не турбуючись, що станеться там з людським хламом» [6, с. 177]. Богоявленський нагадує дегенерата із «Я (Романтика)» Миколи Хвильового, бо для нього люди – «як худоба під заріз», бо всі вони, як один, – контра: «Тисячі пройдуть і ніхто навіть не подумає, що тут лежить одна партія грубої буржуазії й українських націоналістів – найлютіших ворогів українського народу» [11, с. 188]. Семантично-

значущим об'єктом в оповіданні стає цвинтар, який трансформується в масштабний символічно-алегоричний образ філософського звучання, уособлюючи реалії трагічного світу.

Письменники не тільки показують аморальність радянського тоталітарного світу, а й звертаються до душевних станів української людини в добу національної, духовної та фізичної катастрофи, до ситуації апокаліптичного переживання історії, коли нівелювалися самі засади гуманності. Тому в багатьох творах Ростислав Єндик проектує роздуми про справжнього господаря (селянина не з рабською психологією, а з вольовим ставленням до дійсності) на все суспільне життя українства, яке повинно нести на собі відповідальність за родину, рід і землю, на якій живе. Проблема духовності, гуманізму, людяності розкривається через потужний символічний образ – вічності, адже «все проходить, лише ми, верховинці з передвіку, залишаємося в наших дітях і дітях дітей, хоч яка сатанинська сила не йшла проти нас» [7, с. 55]. Вічність проходила гуцулам у кров і там «загарялася дивними почуттями. Цей вогонь запалював їх так, як і цілий гуцульський рід, щоб вони ніколи не зрікалися боротьби, бо поразки ставали для них тільки відпочинком» [7, с. 57]. Мольфар просить гуцулів жити в мирі, злагоді, і в цьому зверненні звучить заклик до всієї української нації: «Ой, та наша гуцульська пітьма, що вона вже нам накоїла! А завжди зайде пречка за якусь дурничку, а з дурнички великим вогнем вибухне, аби тільки серед нас гризня колотилася, доки світ та сонце», а ти «задуши в серці свою малу правду, аби велика розквітала» [7, с. 58].

Усвідомлення байдужості, бездушності й ворожості реальної дійсності людиною, яка відчужується від неї, зумовило актуалізацію в українській літературі першої половини ХХ століття мотиву двійника. Герої роздвоєння опиняються між двома вогнями: вони змушені вибирати не просто між життям і смертю (власною), але між родинними та суспільними цінностями. Такий «неможливий» вибір людини є типово екзистенційною проблемою. Проблема морального вибору стоїть перед героями більшості творів Миколи Хвильового та Ростислава Єндика, але, мабуть, найбільш гостро вона заявлена в новелі «Я (Романтика)» та оповіданні «Відступник», назви яких говорять самі про себе. Герой Миколи Хвильового – це звичайна людина, яка через фанатичне захоплення романтикою революції переживає руйнування своєї особистості: «Я – чекіст, але я і людина». Щоб залишитись цілісним, герой має зректися материнської любові, стратити свою рідну матір, таким чином вбити частину самого себе, свою душу: «я повертаюся і бачу – прямо переді мною стоїть моя мати, моя печальна мати з очима Марії. Я в тривозі метнувся вбік і скрикнув: – Ти?! чую з натовпу женщин зажурне: – Сину! Мій м'ятежний сину!» [11, с. 189]. Мета, фанатична мрія «загірної комуни»

вимагає зречення чогось найважливішого для себе; герой платить високу ціну, втрачає внутрішню свободу, руйнується особистість.

Новела «Я (Романтика) має обрамлення. Розпочинається твір з ліричного зачину: «З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія...» [11, с. 184], тобто Богоматір, мати України. Матір приходить до свого м'ятежного сина, коли він має хвилинку для перепочинку між жорстокими битвами. Та у фіналі твору письменник про Матір Божу уже не згадує, а моделює текст, щоб дати зрозуміти, що фанатична ідея убиває почуття справедливості, руйнує людське «я». «Там, в далекій безвісті невідомо горіли тихі озера загірної комуни» [11, с.183]. Микола Хвильовий показує, що жорстока дійсність «як згряя голодних вовків» перемогла, залишається світ, покинутий Богом, вбито не лише матір, вбито Богоматір, матір Україну.

Складну проблему вибору та роздвоєння особистості моделює і Ростислав Єндик у оповіданні «Відступник». Уже на початку твору автор вмотивовує наймення героя як особливе відображення його внутрішнього світу, оскільки «прізвище було для нього образою, і долею, і вивозом, і образом життя» [6, с. 5]. Чесний господар, Іван Загуканий усе життя працював на полі, виховував двох синів, намагався жити у злагоді з громадою, і, щоб хоч якось забезпечити своїх дітей матеріально, купив клаптик поля у багача. Для цього йому довелося змінити віру (обряд). І з того часу Іван стає чужинцем. Прозаїк показує, як предметно-побутове оточення, яке ще недавно було близьким, сприймається ним як далеке і чуже. Змінюються взаємини не тільки з односельцями, а й з дружиною і дітьми, які не можуть збагнути своєї колись рідної людини, тому стороняться його, адже в їхніх очах він став «Юдою, що Христа зрадив».

Щоб передати нестерпний стан душевного роздвоєння, Іван Загуканий розповідає священнику історію про гадину, яку пастухи виполошили з гнізда: «Як вона лише показалася, перетяли її ударом кола і так залишили. Та вона вилася далі, шукаючи за пастухами. Їх не знайшла, але знайшла свою другу частину і зжерла її та аж по заході сонця здохла. Вважайте, що я перетятий на дві частини!» [6, с. 15].

Цей біль совісті, це сум'яття так і не проходили до кінця життя Івана, проте розкрили перед ним цінність буття. Він вже не мав жодного сумніву, що основою життєвого шляху людини є її Віра, яка не дає закам'яніти душі, спонукає до дії. Замолюючи свій гріх, Іван Загуканий звертається до Бога із такою молитвою: «Птахи мають свої гнізда, звір свої лігва, навіть слимаки носять зі собою хатки, щоб скритися перед холодом, негодами і небезпекою, Чи ж я згрішив, як захотів зрівнятися із звірами?» [6, с. 17]. Іван перебуває в часі великого психологічного та емоційного потрясіння: зрада, самовиправдання, усвідомлення страшної істини, розгубленість, жах перед скоєним. У складному внутрішньоконфліктному стані, ув'язнений власним сумлінням, наближається до розу-

міння того, що навіть у рідному домі не може знайти прихистку, бо «живе у собі», поза «життям у суспільстві». Ростислав Єндик у подальшому розгортанні сюжету раз по раз акцентує на тому, що звільнення від душевних мук можливе для героя тільки в іншому вимірі людського існування – позабуттєвому. Саме перехід у цей світ поверне Іванові право вільного вибору, про що говорить змодельована автором картина ймовірної смерті персонажа: «Іван припав до землі... Поколихавшись кілька разів, він хрестом простягнувся на ораницю і впився в нею ротом» [6, с. 17]. Доречним тут видається міркування про те, що «Божий задум про світ і про людину не може бути втілений без свободи людини, без свободи духу» [6, с. 93]. Міркування, що типологічно близьке у прозі Миколи Хвильового та Ростислава Єндика.

Одним із незаперечних позитивів письменників є їхнє вміння віднаходити найгостріші ситуації, що дають можливість уповні розкрити глибинні внутрішні психологічні конфлікти, в основі яких лежить розгубленість, душевна роздвоєність. Спостерігаємо внутрішню спільність новел Ростислава Єндика «Катарзіс» і Миколи Хвильового «Я (Романтика)», що виявляється в подібності ідейно-тематичної проблематики і поетики. Типологічна спорідненість соціально-психологічних конфліктів розкривається через вибір і рішення героя. Обидві новели відтворюють драматичне роздвоєння особистості, розкривають «суперечність між одвічним ідеалом любові й тим беззастережним служінням абстрактній ідеї, доктрині, яке, мов ненаситний молох, зрештою вимагає зректися всього людського» [1, с. 256].

Персонажі новел є представниками певного типу поведінки людей в кризовий час і між ними також простежується певна подібність. Юліан, як і доктор Тагабат, втілює «тупу й жорстоку силу нищення, вселенської руйнації, вивільненої революцією» [2, с. 265]. Він – провідник «чорних янголів смерті», «витесана брила з граніту, холодний розум з очима в ще зимнішій грозі». Однією з яскравих деталей портретотворення образу Юліана стає сміх (особливо у ситуаціях, коли вирішуються питання життя і смерті невинних людей). Коли розгублений Олесь несміливо виступає проти наказу Юліана пустити під укіс потяг, у якому багато жінок і дітей, Юліанову «філософію воєнного часу» видають не лише слова, а й поведінка:

«Але Юліан вибухнув довгим гістєричним сміхом, що морозом проймав кості:

Великої справи ніколи не збрудять чорні руки, бо вони замалі.

– Вони вистарчальні, щоб хоч подряпати легенду.

І знову довгий гістєричний сміх. (Ох, звідкіль брав Юліан того сухого сміху, як шипіння гадюки, просто сатанського сміху...)» [4, с. 30].

Такою ж є поведінка доктора Тагабата, коли він підписує дозвіл на ліквідацію партії засуджених:

– Докторе Тагабат! Через годину я мушу ліквідувати останню партію засуджених.

Тоді він іронічно й байдуже:

– Ну, і що ж? Добре!

Я хвилююсь, але доктор єхидно дивиться на мене й усміхається...

[11, с. 335].

Олесь – «розспіване серце, розіпняте на павутинні нерви» [4, с. 27], немовби виписаний з образу Андрюші, який «нервово переходить із місця на місце і все поривається щось сказати (...) він хоче сказати, що так не чесно, що так комунари не роблять, що це – вакханалія...» [11, с. 325]. Юрко заздрить Юліану й Олесеві, бо один був здатний на все і залишався спокійний, а другий, хоч і на павутинні нерви, – суцільний. Тільки він «у цій трійці бився між двома берегами в дикій розігрі з собою, підмулюючи раз цей, раз той бік» [4, с. 36]. Я-герой Миколи Хвильового не може зрадити «загірну комуну», а Юрко – заграви, що «рум'янять нову епоху». Юркове рішення вбити рідного брата – «я не знаю сьогодні братів: знаю ворогів і друзів нашої справи» – звільнило від почуття роздвоєння. І хоч автор завершує новелу вистражданими думками про здатність до чину й відваги, що єдина з-поміж людських чеснот не підлягає облуді, все-таки розставлені ним акценти провокують запитання: чи може бути виправдане те, що не можна виправдати, бо воно веде до втрати гуманістичної складової ідеї. Не випадково в обох новелах є виразно ритмізована частина тексту, в якій Я-герой Миколи Хвильового «згадує», скільки страчених на його совісті:

...Шість на моїй совісті?

Ні, це неправда. Шість сотень,

шість тисяч, шість мільйонів —

тьма на моїй совісті!!! [11, с. 326],

а Юрко — скільки людей, «сильних душ збаламутилося»:

Сотні?

Тисячі?

Мільйони?

Відпало море душ [4, с. 40].

Якщо логічно міркувати, то знову-таки напрошується запитання: чи можна виправдати злочин Юрка супроти рідного брата, адже той – така сама «збаламучена», «зрабована» душа? Невже недостойні чину ідеї повинні бути знищені? Чим тоді відрізнятиметься «прекрасна епоха» Юрка від «загірної комуну» Я-героя? І чому дикий погляд Я-героя так нагадує «іскри скаженини» в очах Юрка? Без сумніву, відчувається паралель між обома типами фанатизму, що є «носіями ідеї насильства, вбивства і смерті, а значить, і зримою загрозою для людськості» [2, с. 277]. Така позиція письменників співзвучна з роздумами на цю тему багатьох літературознавців і філософів, зокрема Миколи Бердяєва: «Ха-

рактарно для діалектики людських почуттів, що фанатизм, який завжди є нелюбов до свободи і нездатність її вмістити, може виявлятися на ґрунті одержимості ідеєю свободи. Існують фанатики свободи, які в ім'я свободи здійснюють страшне насильство. Ідеєю свободи фанатик одержимий настільки, що всі інші ідеї стають для нього неприйнятними. Фанатизм завжди витісняє однією ідеєю всі інші, тобто грішить проти повноти життя. Фанатик любові може здійснювати жахливі злочини та насильства в ім'я ідеї любові, що витісняє свободу, справедливість, пізнання і т.п. Те саме роблять фанатики справедливості. Прагнення повноти життя – ось етичний імператив, який ніколи не виконується фанатиком» [2, с. 138].

Автори змодельовали у своїх творах суспільство, що на очах тоталітаризується, прорекли повну дегуманізацію людських стосунків і кризи особистості. Найбільш розгорнуто й переконливо простежено процес морального падіння людини в оповіданні «Цвинтарний упир» Ростислава Єндика. Справді екзистенційною проблема зрадництва постала в художньому осмисленні образу Богоявленського. Письменник показав шляхи перетворення звичайної людини в зрадника, вбачаючи першопричину цього в страхів за життя: поволі розростаючись, він підкоряє людину собі, вбиває її духовно. Людина втрачає власні етно-національні виміри, натомість «набуває (усвідомлює) станово-класові. Іншими словами, втрачає одну інтегративну приналежність, орієнтири самоідентифікації в соціальній онтології (національний міф), а отримує інше психологічно-духовне та екзистенційне підґрунтя (тоталітарний міф)» [3, с.26]. Обмежений цвинтарними стінами простір, де відбуваються основні події оповідання, сприймається як модель тоталітарного суспільства, в якому задихається людина; як уособлення матеріального бездуховного світу з його болячками, безвихідною екзистенцією тощо.

Начальник цвинтаря Богоявленський, вкрай морально розкладений і спустошений, не має нічого, що стримало чи зупинило б його. Колишній чекіст висловлює жаль за тим часом, коли міг піти у підвал, попрацювати кілька годин, а опісля, обмивши руки, вийти собі на світ, «як кожний праведний обиватель, зовсім не турбуючись, що станеться там з людським хламом» [6, с. 177]. Тепер він змушений закопувати цю «контру», щоби «не було ніякого розголосу в щасливу добу розбудови соціалізму під сонцем Сталіна». Прагнення цього виродка до «кар'єрного росту» вражає: свій промфінплан, соцзмагання зі стахановщиною і перевищення кадрів. Богоявленський вважає себе борцем за будівництво соціалізму, але не має відповідного місця, «щоб розгорнути на всю широчінь свої здібності» [6, с. 189]. Він мріє стати начальником усіх цвинтарів Львова, бо не може «проявити себе» на одному: «Майже щоночі п'ятсот і тимто це число стає вже для мене улюблене. Якщо забракне до повноти, тоді я вже собі думаю: небезпека контри нависає над нами;

щось зле діється в нашій державі... Легко вимовляти п'ятсот на степу, але тут? Уже не стає місця і тимто я значу хрестиками на мапі вже заняті місця, щоб не розкопувати ще раз начинених могил» [6, с. 187]. Тваринно-статева хіть Богоявленського, його людиноненависницька позиція має неприховане коріння – «Я лише сторож революції», – яке розростається в міру розквіту соціалізму, деформуючи людину і світ. Тим-то начальник цвинтаря так нагадує ще одного «сторожа революції» – дегенерація із «Я (Романтики)» Миколи Хвильового.

Висновки

Осмислення доби у малій прозі Миколи Хвильового та Ростислава Єндика відбувається в проекції на вічні загальнолюдські проблеми. Центром моделі світу є людина з притаманним їй глибоко суб'єктивним сприйняттям дійсності, її відносини з суспільством. Знання історичної конкретики дозволило письменникам показати, як на долі окремої людини позначається характер епохи, як суспільні події, зокрема в періоди історичних катаклізмів, поглиблюють найгірші вияви етноментальності.

Як ми спостерегли, у процесі самовизначення і самореалізації герої звертається до загальнолюдських цінностей, духовних основ життя. Особистість завжди перебуває в процесі пошуку сенсу або прагне до його реалізації. Сенс життя постає у вигляді цілісного утворення, основними компонентами якого є свобода, любов, добро, істина, Бог.

Література

1. Агеєва В. Микола Хвильовий. Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. К.: Дніпро, 1998. Кн. 1. С. 533–551.
2. Безхутрий Ю. Хвильовий: проблеми інтерпретації. Харків: Фоліо, 2003. 495 с.
3. Ганошенко Ю. Відображення кризи національного міфу в українському інтелектуальному романі 20-х рр. *Слово і час*. 2004. № 5. – С. 24–29.
4. Єндик Р. В зударі з життям. Краків: Українське видавництво, 1940. 179 с.
5. Єндик Р. Зов землі. Краків, 1940. 160 с.
6. Єндик Р. Жага. Мюнхен, 1957. 301 с.
7. Єндик Р. Регіт Арідника: збірка оповідань. Львів: Винне гроно, 1937. 264 с.
8. Ростислав Єндик. Регіт Арідника, Жага. Гуцульська фольклорно-міфологічна проза. Упорядники: Марта Хороб та Оксана Залевська. Івано-Франківськ: Видавництво «Місто НВ», 2016. 404 с.
9. Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. В. Дончик, В. Агеєва, Ю. Ковалів [та ін.] К.: Либідь, 1993. Кн. 1. 382 с.
10. Франко І. Вибрані твори: у 3 т. Дрогобич, 2004. Т. 3. С. 60–64.

11. Хвильовий М. Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. Твори: у 2 т. К.: Дніпро, 1990. Т. 1. 650 с.

FEATURES OF THE PERCEPTION OF THE WORLD IN THE SHORT PROSE OF MYKOLA KHVYLOVY AND ROSTYSLAV ENDIK: COMPARATIVE-TYPOLOGICAL ASPECT

Oksana Zalevska

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St., 57;
e-mail: oksana.zalevska@pnu.edu.ua

Purpose. *The article is devoted to the study of the features of the artistic thinking of Mykola Khvylovy and Rostyslav Yendyk, focusing on the national and spiritual issues of the authors' work, on the existential principles of the writers' short prose, on the inner world of the heroes, their feelings and impressions.*

The purpose of the article is to understand the origins of the tragedy of the personality in the Bolshevik system, to trace the basic values, moral and ethical behavior of the heroes in borderline situations.

Research methodology. *The article uses a number of methods that arise from the specifics of the subject of study, in particular comparative-historical, which makes it possible to study the prose works of Mykola Khvylovy and Rostyslav Yendyk in the coordinates of Ukrainian literature of the first half of the twentieth century: cultural-historical - application when introducing the studied works into a cultural, literary and historical context; biographical - the connection of the works with the writer's worldview.*

Results. *The article analyzes the ideological and aesthetic principles of the artistic thinking of Mykola Khvylovy and Rostyslav Yendyk, analyzes the features of the authors' individual authorial style, in particular their attraction to the impressionistic manner of writing, traces the problem of choice and the splitting of personality; proves that existentialism is the artistic and aesthetic system of the writers' short prose.*

The practical significance *of the article lies in the fact that the results of the study can be used to further understand the history of Ukrainian literature of the 20th century, to contribute to the deepening of ideas about the problematic and thematic spectrum of short prose of the 20s-30s of the 20th century.*

Keywords: *existentialism, loneliness, alienation, life, death, being, suffering, earth. impressionism, creativity, inner world, hero.*